

660. 184 pe. b

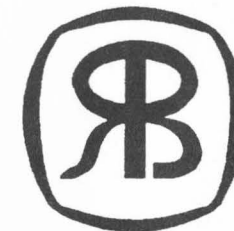
Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
Hrvatsko psihološko društvo

XII. DANI RAMIRA BUJASA

Sažeci priopćenja

Uredili

Vladimir Kolesarić i Dragutin Ivanec

Zagreb, 1995.

Programski i organizacijski odbor
XII. DANA RAMIRA BUJASA
Dragutin Ivanec, Vladimir Kolesarić (predsjednik), Ivan Koren,
Mirjana Krizmanić, Krunoslav Matešić, Želimir Pavlina i Branimir Šverko.

XII. DANI RAMIRA BUJASA
održani su 14., 15. i 16. prosinca 1995. godine
na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Ivana Lučića 3.

Tisak
»Naklada Slap«
Jastrebarsko

UVODNE NAPOMENE

Sažeci priopćenja tiskani su abecednim redoslijedom prezimena autora (odnosno prvog autora) priopćenja, osim sažetaka večernjih predavanja, koji su tiskani redom izlaganja.

Sažeci su tiskani u obliku u kojemu su dostavljeni Programskom odboru. Redaktori su činili samo one zahvate koji su pridonijeli razumijevanju teksta ili su otklonili tiskarske i slične pogreške.

Urednici

DVA DOSAD BIBLIOGRAFSKI NEPOZNATA ZNANSTVENOPOPULARNA ČLANKA RAMIRA BUJASA

Želimir Pavlina i Vladimir Kolesarić

Filozofski fakultet, Zagreb

U zagrebačkoj antikvarnici pronađene su dvije zamašne kalendar-ske knjige, a u svakoj od njih tiskan je po jedan dosad bibliografski ne-poznat znanstvenopopularni članak sveučilišnog profesora dr. Ramira Bujasa.

Prvi od pronađenih članaka objavio je Ramiro Bujas pod naslo-vom "Što je san?" u *Zadružnom kalendaru* godine 1947., tiskanom u nakladi Glavnog zadružnog saveza Hrvatske (str. 277-279). Prof. Bujas u članku iznosi podatke o trajanju spavanja i njegovoj važnosti, opisuje što se zbiva pri prelasku iz jave u stanje sna i pojavu promjene dubine sna tijekom trajanja noćnog spavanja, te razlaže što je uzrokom spavanju. Nakon toga tumači pojavu sanjanja i navodi podatke znan-stvenih proučavanja sadržaja sanja, zaključujući kako "znanost malo po-malo i na tom području razotkriva ono, što se u prvi mah čovjeku čini nerazumljivom tajnom".

Prof. Ramiro Bujas, osim psihologijskih znanstvenih i stručnih radova, objavio je i velik broj rasprava u području slavistike, povijesti, arheologije, povijesti umjetnosti i speleologije. U drugom novo-pronađenom članku "jedno ribanje u 16. vijeku", objelodanjenom u *Ribarskom kalendaru* godine 1948., u nakladi poduzeća "Riba" Ministar-stva ribarstva NR Hrvatske (str.184-189), tumači važnost i značenje djela Petra Hektorovića *Ribanje i ribarsko prigovaranje* naglašavajući neprocjenjivu vrijednost tog djela stare hrvatske književnosti i prvorazrednog kulturnog dokumenta. Prof. Bujas opsežno prikazuje taj "najstariji opis ribanja na našem moru", budući da je prije više godina - vlastitom rekonstrukcijom cijelog puta i slijedeći jedrilicom taj trag potvrdio točnost svih Hektorovićevih navoda.

Između ostalog u predavanju se upozorava na vrijednost i stalnu potrebitost znanstvenopopularnog djelovanja hrvatskih psihologa u po-dručju upoznavanja šire javnosti s psihologijskim znanstvenim dosti-gnućima i mogućnostima praktične uporabe psihologijskih spoznaja, me-toda i tehnika u učinkovitom rješavanju problema u svagdašnjem životu, čemu je Ramiro Bujas posvetio velik dio svoga plodnog rada, odlučno pridonijevši uspješnom razvitku mnogih grana teoretske i primijenjene psihologije u Hrvatskoj.

PSIHOLOGIJSKI PRISTUP U PSIHO SOCIJALNOJ POMOĆI RATNIM STRADALNICIMA

Mirjana Krizmanić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Psihosocijalna pomoć ratnim stradalnicima organizirana je na različitim razinama (od državne do nevladinih udruga) i od različitih stručnjaka. Iako se u pružanju psihosocijalne pomoći koriste različiti pristupi prevladava medicinski, prema kojem je većini ratnih stradalnika za uklanjanje njihovih psiholoških tegoba ili otežane prilagodbe potreban neki oblik farmako - ili psihoterapije. Brojni psiholozi koji su sudjelovali i još uvijek sudjeluju u pružanju psihosocijalne pomoći trebali bi, međutim, pružati tu pomoć pretežno kroz psihologijsko savjetovanje, jer: a) većina ratnih stradalnika nema posttraumatski stresni poremećaj, niti neke druge poremećaje koje treba liječiti i b) psihološke posljedice traumi nisu samo negativne promjene stavova, vjerovanja, vrijednosti i ponašanja, već i niz pozitivnih promjena, koje olakšavaju prilagodbu stradalnika na proživljene traume. Na osnovi rezultata istraživanja provedenih na prognanicima, izbjeglicama, ranjenicima, udovicama i dugim stradalnicima rata predlaže se: a) salutogeni umjesto patogenog pristupa i b) model utjecaja traumatskih iskustava na kvalitetu prilagodbe traumatiziranih osoba.

RADNE VRIJEDNOSTI I ZADOVOLJSTVO HRVATSKIH RADNIKA U RAZDOBLJU SOCIO-EKONOMSKE TRANZICIJE

Branimir Šverko

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Demokratski izbori 1990. godine zaključili su razdoblje socijalističke, pretežito planske ekonomije i označili početak procesa dubokih socio-ekonomskih promjena kojima je cilj pretvorba vlasništva i odlučniji prijelaz na tržišnu ekonomiju. No, ostvarenje ovog cilja bolan je proces, bremenit problemima i poteškoćama. Hrvatsko gospodarstvo, poput privreda u ostalim post-socijalističkim zemljama, prolazi tešku tranzicijsku krizu. U Hrvatskoj je kriza dodatno otežana ratnim razaranjima tijekom 1991. i 1992., izdacima za vojsku i ratom uzrokovanim gubitkom nekadašnjih tržišta. Kao rezultat toga značajno su smanjeni nacionalni dohodak, stopa zaposlenosti, razina produktivnost i životni standard općenito. Prema podacima Zagrebačkog ekonomskog instituta, bruto nacionalni proizvod u 1993. godini pao je u Hrvatskoj na 49,2% predratnog, a prosječne plaće na svega 37,8% predratne razine. Kako ovakvo stanje utječe na radne vrijednosti i zadovoljstvo u radu zaposlenih u Hrvatskoj? U potrazi za odgovorom, na prigodnom uzorku zaposlenih (N=800) primijenjen je upitnik za procjenu općeg zadovoljstva zaposlenih i njihovih stavova prema različitim okolnostima rada. U izlaganju će biti prikazani i raspravljeni glavni rezultati ovog istraživanja.

Štamparija
Zagreb, 1992. godine
Objekt za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U ovom radu prikazani su rezultati istraživanja o lokalizaciji i razvoju hrvatskih bazena i razvoju socio-ekonomске tranzicije. Istraživanje je provedeno na uzorku od 100 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije skupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Kontrolna skupina je sastojala se od 50 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije podskupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Eksperimentalna skupina je sastojala se od 50 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije podskupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Rezultati istraživanja su prikazani u tablicama i grafovima. U zaključku se ističe da su rezultati istraživanja pokazali da su hrvatski bazeni i razvoj socio-ekonomске tranzicije u skladu s očekivanjima.

Marija Alajbeg
Zagreb, 1992. godine
Objekt za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

PRIOPĆENJA

U ovom radu prikazani su rezultati istraživanja o posttraumatskoj stavnoj i anoliji kod prognoziranja životne. Istraživanje je provedeno na uzorku od 100 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije skupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Kontrolna skupina je sastojala se od 50 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije podskupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Eksperimentalna skupina je sastojala se od 50 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije podskupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Rezultati istraživanja su prikazani u tablicama i grafovima. U zaključku se ističe da su rezultati istraživanja pokazali da su posttraumatska stavna i anolija u skladu s očekivanjima.

U ovom radu prikazani su rezultati istraživanja o posttraumatskoj stavnoj i anoliji kod prognoziranja životne. Istraživanje je provedeno na uzorku od 100 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije skupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Kontrolna skupina je sastojala se od 50 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije podskupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Eksperimentalna skupina je sastojala se od 50 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije podskupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Rezultati istraživanja su prikazani u tablicama i grafovima. U zaključku se ističe da su rezultati istraživanja pokazali da su posttraumatska stavna i anolija u skladu s očekivanjima.

U ovom radu prikazani su rezultati istraživanja o posttraumatskoj stavnoj i anoliji kod prognoziranja životne. Istraživanje je provedeno na uzorku od 100 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije skupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Kontrolna skupina je sastojala se od 50 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije podskupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Eksperimentalna skupina je sastojala se od 50 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije podskupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Rezultati istraživanja su prikazani u tablicama i grafovima. U zaključku se ističe da su rezultati istraživanja pokazali da su posttraumatska stavna i anolija u skladu s očekivanjima.

U ovom radu prikazani su rezultati istraživanja o posttraumatskoj stavnoj i anoliji kod prognoziranja životne. Istraživanje je provedeno na uzorku od 100 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije skupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Kontrolna skupina je sastojala se od 50 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije podskupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Eksperimentalna skupina je sastojala se od 50 ispitanika, koji su bili podijeljeni u dvije podskupine: kontrolnu i eksperimentalnu. Rezultati istraživanja su prikazani u tablicama i grafovima. U zaključku se ističe da su rezultati istraživanja pokazali da su posttraumatska stavna i anolija u skladu s očekivanjima.

POSTTRAUMATSKE STRESNE REAKCIJE KOD PROGNIKA STARIJE ŽIVOTNE DOBI

Marina Ajduković

*Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Zagreb
i Društvo za psihološku pomoć, Zagreb*

Starije osobe su u progonstvu suočene s brojnim gubicima i kumulativnim djelovanjem različitih stresora. Gubitak doma, uobičajenog načina života, socijalnog kruga i razdvojenosti od obitelji često kod starijih prognanika pojačavaju osjećaj straha i nesigurnosti. Prisilne slike i dosjećanja na sve što doživjeli od početka rata, pogoršano zdravlje i psihička napetost dodatno otežavaju prilagodbu na progonstvo. Polazeći od specifičnih potreba starijih prognanika, Društvo za psihološku pomoć od 1992. godine sustavno razvija različite oblike pružanja psihološke potpore, te prati proces prilagodbe na progonstvo ove dobne skupine.

U ovom radu prikazani su nalazi šestomjesečnog praćenja posttraumatskih stresnih reakcija prognanika starije životne dobi ($N=61$). Njihova prosječna dob je 67.5 godina. U vrijeme prvog ispitivanja u prosjeku su boravili u prognaničkom centru 18 mjeseci. Skala posttraumatskih stresnih reakcija sastoji se od 28 čestica koje su sastavljene u skladu s DSM-III-R kriterijem. Na svaku tvrdnju prognanici su mogli odgovarati na skali od 3 stupnja, pri čemu je broj jedan ukazivao na nepostojanje reakcije, a broj tri na njeno često javljanje. Podaci su prikupljeni tijekom strukturiranog intervjua kojega su vodili pomagači koji su prethodno bili uključeni u pružanje psihosocijalne podrške ovim prognanicima.

Prosječni rezultat na skali posttraumatskih stresnih reakcija iznosio je 51.9, uz standardnu devijaciju od 12.16 i totalni raspon rezultata od 34 do 80. Posttraumatske stresne reakcije su bile slabo izražene kod 28% ispitanika, umjereno izražene kod 34%, a izrazito prisutne kod 37%. Intenzitet posttraumatskih stresnih reakcija je značajno prisutniji kod žena ($r=0.29$) i kod onih ispitanika koji su napustili svoja mjesta prije neposredne opasnosti ($r=0.32$). Također je značajno povezan s njihovom dobom ($r=0.46$), razdvojenosti obitelji ($r=0.22$) i njihovim doživljajem međuljudskih odnosa u prognaničkom centru kao loših ($r=0.32$).

Iako se prognanici starije životne dobi statistički značajno ne razlikuju s obzirom na prosječnu izraženost posttraumatskih stresnih

reakcija od ostalih dobnih skupina, uočljiva je razlika u čestini pojavljivanja pojedinih reakcija među njima. Kod starijih ispitanika češće se očituju tjelesne reakcije, poteškoće pamćenja i koncentracije, te prisilne slike i sjećanja na ono što im se dogodilo od početka rata. Drugo ispitivanje je provedeno nakon 6 mjeseci. Obrada rezultata je u tijeku.

PROMJENE U MENTALNOM ZDRAVLJU PROGNANIKI TIJEKOM VREMENA

Dean Ajduković i Damir Ljubotina

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U okviru programa psihosocijalne pomoći "Društva za psihološku pomoć" prognanicima u kolektivnom smještaju ocjenjivana je razina mentalnog zdravlja tijekom razdoblja od preko tri godine u jednom zbjegu u Zagrebu. S 27 odraslih prognanica višekratno je proveden intervju i primijenjene su skale za registriranje posttraumatskih stresnih reakcija (skala PTSR Ajdukovića i sur.) i depresivnih reakcija (Zungova skala SDS). Intervju je sadržavao nekoliko čestica indikativnih za pojedine aspekte mentalnog zdravlja (samoprocjena opće prilagodbe i nekoliko vidova odnosa spram vlastite djece), kao i sintetičku procjenu intervjuera o stupnju teškoća prilagodbe prognanika. Ispitivanja su provedena u travnju i kolovozu 1992., listopadu 1993. i početkom srpnja 1995.

Na skali PTSR prognanice su u prva tri razdoblja iskazale pogoršanje u odnosu na prethodnu vremensku točku ($M_1=25.2$; $M_2=28.7$; $M_3=29.9$), dok je u posljednjem mjerenju registrirano smanjivanje posttraumatskih reakcija ($M_4=26.9$) na razinu iz travnja 1992. godine. Slični odnosi vrijede za depresivnost ($M_2=51.7$; $M_3=55.5$; $M_4=49.4$) čija je razina u srpnju 1995. bila na donjoj granici vrijednosti za kliničku populaciju.

Prema kompozitnim sintetičkim procjenama intervjuera o teškoćama psihosocijalne prilagodbe ($M_1=14.9$; $M_2=13.6$; $M_3=11.9$; $M_4=11.9$; $F=5.26$; $p<0.01$) u prva tri razdoblja je dolazilo do njihova smanjivanja, dok u posljednjih 20 mjeseci nije bilo daljnjeg poboljšanja. Ostali indikatori razine mentalnoga zdravlja nisu pokazali jednoznačne promjene ili ih nije bilo na razini prihvatljiva statističkog rizika. Izuzetak je samoprocjena prognanica o tome koliko su nervozne spram vlastite djece. Pokazalo se da su tijekom gotovo čitavog razdoblja ove procjene u porastu ($M_1=1.3$; $M_2=1.5$; $M_3=1.5$; $M_4=2.1$; $F=5.76$; $p<0.01$).

Po svemu sudeći, tijekom razdoblja od otprilike dvije godine kod ove skupine prognanica dolazilo je do stalnog pogoršanja mentalnoga zdravlja, a tek zatim možda nastupaju promjene koje upućuju na početak uspješnije prilagodbe.

VALIDACIJA SKALE SAMOPOIMANJA I OSNOVNIH EMOCIONALNIH STANJA

Gordana Bertović

Dispanzer za mentalno zdravlje Braće Monjac, Rijeka

Branka Jakšić i Robert Petković

Odsjek za psihologiju, Pedagoški fakultet, Rijeka

Početkom ratnih zbivanja u Republici Hrvatskoj ukazala se potreba za izučavanjem raznih psihologijskih konstrukata kod ljudi izloženih ratnim stresnim okolnostima. Skale su validirane na uzorku od 910 pripadnika HV tijekom 1991. i 1992. godine. Za obje skale rezultati pokazuju visok stupanj konzistencije. Za skalu samopoimanja Cronbachov alfa = 0.86, a za skalu osnovnih emocionalnih stanja Cronbachov alfa = 0.94.

Faktorskom analizom izlučeno je 5 dimenzija samopoimanja: percepcija osobne efikasnosti (kompetentnost), razdražljivost, socijabilnost, psihofizička privlačnost i savjesnost. Za skalu osnovnih emocionalnih stanja faktorskom analizom izdvojene su četiri emocije: strah, radost, žalost i tuga, što je u skladu s dosadašnjim istraživanjima.

PRILOG OCJENI KONGRUENTNOSTI FAKTORSKIH SOLUCIJA

Ksenija Bosnar i Franjo Prot

Fakultet za fizičku kulturu, Zagreb

Uobičajeni postupak pri usporedbi faktorskih solucija dobivenih na dva različita uzorka mjerena istim skupom varijabli jest određivanje matrice $C = \text{diag}$

$$(A_1^T A_1)^{-1/2} A_1^T A_2 \text{ diag } (A_2^T A_2)^{-1/2}$$

gdje A_1 i A_2 mogu biti matrice korelacija varijabli s faktorima koji zatvaraju bilo koje kuteve, ili mogu biti paralelne projekcije u kosim faktorskim solucijama. Kada su faktori pod kutevima različitim od pravog, razlike u značenju matrica traže da se određuju kongruence i matrica ortogonalnih i matrica kosih projekcija. U ovom radu predlaže se algoritam za komparaciju faktorskih solucija koji istodobno uzima u obzir projekcije varijabli i u matricama sklopa i u matricama strukture, te mjeru sukladnosti definira kao kosinus kuta vektora koji sadrže proporcije varijanci objašnjene faktorima.

GENETSKI I OKOLINSKI DOPRINOS INDIVIDUALNIM RAZLIKAMA U UČINKU NA TESTU OPĆE INFORMIRANOSTI

Denis Bratko i Predrag Zarevski

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Genetička istraživanja u domeni ponašanja pokazala su postojanje genetskog doprinosa individualnim razlikama u brojnim ponašajnim karakteristikama. Najveći broj takvih istraživanja usmjerava se na različite aspekte kognitivnog funkcioniranja. Rezultati takvih istraživanja upućuju na zaključak da se oko 50% individualnih razlika u općoj inteligenciji može objasniti genetskim faktorima. S druge strane, na različite specifične kognitivne sposobnosti usmjerava se mnogo manji broj istraživanja. Čini se da je nasljednost specifičnih kognitivnih sposobnosti nešto manja od opće inteligencije, no u tom području su potrebna još brojna istraživanja da bi se mogli donositi sigurniji zaključci.

U ovom radu provedena je bihevioralno-genetička analiza Testa opće informiranosti (TOI). Taj test mjeri količinu informacija u trajnom pamćenju i stoga predstavlja test znanja, a ne test sposobnosti. No, empirijska analiza pokazuje da taj test visoko korelira s različitim testovima kognitivnih sposobnosti. U istraživanju je sudjelovalo 320 sudionika, odnosno 160 parova blizanaca. Raznospolni parovi nisu uključeni u istraživanje. Dob ispitanika je varirala u rasponu od 15 do 19 godina, s približno podjednako zastupljenošću sudionika u pojedinim dobnim skupinama. Jedanaest parova čija je jajčanost bila dvojbeno isključeno je iz analize. Analiza je provedena na uzorku od 71 para MZ blizanaca (35 muških i 36 ženskih), te 78 parova DZ blizanaca (43 muških i 35 ženskih). Blizanci su testirani u malim grupama od 4 sudionika istovremeno. Primijenjeno je više psiholoških mjernih instrumenata koji su mjerili različite aspekte kognitivnog funkcioniranja, kao i različite osobine ličnosti. U ovom radu analiziran je učinak blizanaca na TOI-u, te relacije te varijable s ostalim mjerama kognitivne efikasnosti koje su korištene u istraživanju. Nadalje, podaci su uspoređeni s LISREL modelom o genetskom i okolinskom utjecaju, te su tako procijenjeni indeksi heritabilnosti Testa opće informiranosti.

MENTALNA HITROST IN STRUKTURA INTELIGENTNOSTI: ENOTNOST ALI MODULARNOST?

Valentin Bucik

Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Ljubljana

Aljoscha C. Neubauer

Institut für Psychologie, Karl-Franzens-Universität, Graz

O vlogi mentalne hitrosti v inteligentnosti so mnenja raziskovalcev močno deljena. Zagovorniki "modularnosti mišljenja" trdijo, da je odnos med mentalno hitrostjo in inteligentnostjo zgolj posledica pridobljenih izkušenj o načinih reagiranja, v obeh vrstah situacij. Zagovorniki "enotnosti mišljenja" nasprotno mislijo, da korelacija odraža splošno, bazično sposobnost, ki jo lahko merimo tako z nalogami mentalne hitrosti kot s psihometričnimi testi inteligentnosti. V študiji smo skušali preveriti oba vidika. 120 preizkušancev je reševalo tri vrste elementarnih kognitivnih nalog (EKN). Z njimi smo merili tri faze mentalne hitrosti: hitrost vkodiranja informacije, hitrost shranjevanja v kratkoročni spomin in hitrost priklica iz dolgoročnega spomina. Tri verzije vsake EKN so vključevale tri baze izkušenj, oziroma inteligentnost smo merili s testom BIS (Berliner IntelligenzStruktur model). Z bimodalno strukturo testa je mogoče dobiti vpogled v učinkovitost preizkušanca na treh vsebinskih (verbalni, numerični, figuralni) in štirih operacijskih faktorjih (hitrost procesiranja, spomin, ustvarjalnost, kapaciteta procesiranja). Prišli smo do naslednjih glavnih izsledkov: (a) hitrost procesiranja informacij v EKN je v pomembni zvezi s psihometrično inteligentnostjo; (b) teza, da bodo korelacije med EKN in inteligentnostjo pri istih vsebinah oziroma materialih, višje kot pri različnih vsebinah, se ni potrdila, kar govori v prid pogledu o "enotnosti mišljenja"; (c) pri operacijskih faktorjih inteligentnosti v testu BIS je statistično pomembna zveza mentalne hitrosti prav z vsemi štirimi faktorji, čeprav je najvišja s hitrostjo procesiranja in s kapaciteto, nato pa s spominom in ustvarjalnostjo.

METRIJSKE KARAKTERISTIKE "UPITNIKA RATNIH ISKUSTAVA" I POVEZANOST TIH ISKUSTAVA SA SIMPTOMIMA POSTTRAUMATSKOG, STRESNOG POREMEĆAJA

Tomislav Bunjevac i Gordana Kuterovac Jagodić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U radu su prikazane metrijske karakteristike "Upitnika ratnih iskustava" (Kuterovac i Bunjevac, 1993) koji je namijenjen za primjenu na uzorcima ratnih veterana. Upitnik se sastoji od 40 čestica koje se odnose na tipična ratno-traumatska iskustva. Faktorizacija upitnika ($N=700$) pokazala je da se najbolja solucija dobiva uz 5 zadržanih faktora (Varimax rotacija) koji objašnjavaju 52.5% ukupne varijance. Pouzdanost kompletne skale pod modelom interne konzistencije iznosi 0.94. Tehnikom multiple regresijske analize ispitana je prediktivna valjanost upitnika za rezultata na "Mississippi" skali simptoma post-traumatskog stresa povezanog s borbom (Keane, Caddell i Taylor, 1988). Multipla korelacija između 5 spomenutih faktora (varimax faktorskih rezultata) i ukupnog rezultata na Mississippi skali je 0.55 (31% varijance kriterija). Analiza pokazuje da je doprinos svakog od 5 prediktora u prognozi kriterija statistički značajan.

DOŽIVLJAJ ZATVORSKE KAZNE U FUNKCIJI INDIVIDUALNIH OBILJEŽJA I PROCESA SUOČAVANJA SA STRESOM

Vesna Buško i Alija Kulenović

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Rad je zamišljen kao pokušaj primjene transakcijskog modela stresa i suočavanja u ispitivanju važnijih činitelja prilagodbe osuđenih osoba. Na uzorku od 475 osoba muškog spola, osuđenih na izdržavanje kazne u nekom od kaznenih zavoda otvorenog, poluotvorenog ili zatvorenog tipa u Hrvatskoj, prikupljeni su podaci o općim demografskim i kriminološkim karakteristikama, te primijenjeni instrumenti za procjenu osobina ličnosti - mjera samopoimanja i faktora neurotskih sindroma, nekih situacijskih obilježja, te posredujućih procesa - kognitivnih procjena i načina suočavanja sa stresom. Prilagodba na zatvorsku kaznu određena je na temelju samoprocjena osuđenih o tome kako općenito doživljavaju uvjete života i rada u kaznenom zavodu. Analize relativnog udjela pojedinih grupa individualnih, situacijskih i posredujućih činitelja u objašnjenju varijabiliteta mjere opće prilagodbe na uvjete izdržavanja kazne, izvedene su pod hijerarhijskim regresijskim modelom. Značajan aditivni doprinos objašnjenju kriterija utvrđen je za sve grupe prediktorskih varijabli, izuzev načina suočavanja, a cijelim sustavom primijenjenih prediktora objašnjeno je ukupno 32% kriterijske varijance. Stupanj otvorenosti ustanove pokazao se kao najbolji pojedinačni prediktor doživljaja zatvorske kazne, a od individualnih obilježja utvrđeno je da su dob i pozitivan stav prema kazni povezani s boljom općom prilagodbom, dok varijable ličnosti imaju samo posredan i relativno malen doprinos objašnjenju kriterija. Dobiveni značajan samostalni doprinos procjene o intenzitetu doživljenog stresa potvrđuje pretpostavke modela o važnosti posredujućih kognitivnih mehanizama u određivanju pokazatelja adaptacijskih ishoda. Međutim, prema dobivenim rezultatima, načini suočavanja sa stresnim situacijama u zatvorskom okruženju praktički su nepovezani s globalnom procjenom prilagodbe na zatvorsku kaznu.

NEKE PROMJENE U OČEKIVANJIMA I ETNIČKIM STAVOVIMA PROGNANIKA

Dinka Čorkalo

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Upitnikom vrijednosti i očekivanja, te skalom socijalne distance ispitane su 33 prognanice u srpnju 1992. i srpnju 1995. godine. Upitnik vrijednosti i očekivanja sadržavao je 14 čestica grupiranih u 5 kategorija vrijednosti: materijalne, radne, zdravstvene, socijalne i vrijednosti u vezi sa samopoštovanjem. Ispitanice su procjenjivale u kojem će stupnju moći ostvariti ove vrijednosti nakon povratka u zavičaj na kontinuumu od "nimalo" do "potpuno". Rezultati primjena ove skale su pokazali da su se očekivanja u vezi s mogućnošću ostvarenja materijalnih i socijalnih vrijednosti povećala u ispitivanju 1995. u odnosu na primjenu 1992.

Bogardusovom skalom socijalne distance ispitani su etnički stavovi prognanica prema pripadnicima tri etničke skupine: Srbima, Muslimanima i Albancima. Stav se u ovoj skali izražava kao stupanj bliskosti s pripadnikom druge nacije na koji je ispitanik spreman. Ispitan, je stvarni stupanj bliskosti koje su ispitnice imale s pripadnicima pojedinih nacija prije rata, kao i stupanj bliskosti na koje su spremne nakon povratka u zavičaj. Pri tome je za srpsku etničku skupinu ispitan odvojeno stav prema onima koi su ostali na okupiranim područjima i prema onima koji su prognani zajedno s Hrvatima. Rezultati su pokazali da su ispitnice prije rata bile spremne s pripadnicima drugih nacija stupiti u vrlo bliske odnose (rodbinske, prijateljske i susjedske). Ispitivanje 1992. ukazalo je na negativniji stav ispitnica prema svim ispitivanim nacijama, koja je promjena najizrazitija prema Srbima, pri čemu je stav prema Srbima koji su se i sami našli u prognaničkoj situaciji dakako pozitivniji. Ispitivanje 1995. pokazalo je da su se stavovi ispitnica prema Srbima ublažili u odnosu na stavove 1992. godine, dok su prema pripadnicima druge dvije nacije stavovi postali negativniji. Rezultati su interpretirani pod vidom teze o unutar grupnom zatvaranju kao posljedici intergrupnog konflikta.

OPIS NEURONSKE MREŽE ZA SIMULACIJU KORELACIJE VELIČINE I DISPARITETA

Dražen Domijan

Odsjek za psihologiju, Pedagoški fakultet, Rijeka

Istodobno pojavljivanje binokularne fuzije i rivaliteta, kao kod stereograma Kulikowskog, ukazuje na djelovanje više prostornih skala. Dok se niže prostorne frekvencije (veća skala) mogu fuzionirati u postojani doživljaj, visoke prostorne frekvencije (manja skala), koje obrađuju rubove, ostaju rivalitetne kod istog dispariteta, a povećanjem dispariteta povećava se i prostorna skala koja ga može fuzionirati. Ta se pojava naziva korelacija veličine i dispariteta. Ona pomaže u objašnjavanju razlikovanja veličine i udaljenosti objekata u vidnom polju, te percepcije prostornosti na temelju gradijenta i pokreta. Grossberg i Marshal (1989) postavili su model korelacije veličine i dispariteta, koji se zasniva na neuronskoj mreži i sastoji se od tri dijela: distribuirane aktivacije jednostavnih stanica koje su organizirane u hiperkolumne, lateralne inhibicije prema kompleksnim stanicama i nelinearne povratne lateralne inhibicije među kompleksnim stanicama. Pri modeliranju koristili su: a) različite veličine receptivnih polja jednostavnih stanica (različite prostorne skale) što je u skladu s neurofiziološkim nalazima o faktoru kortikalnog povećanja i b) pretpostavku o samosličnosti. Ta se pretpostavka odnosi na vezu između veličine receptivnog polja i uzlazno-izlaznih veza stanice. Stanice s većim receptivnim poljem primaju informacije s veće površine retine i projiciraju svoj utjecaj na veću površinu korteksa, dok stanice sa manjim receptivnim poljem imaju prostorno užu ulaz i izlaz. Time je omogućeno veće raspršenje aktivnosti jednostavnih stanica na većim prostornim skalama, što je potrebno za fuzioniranje većeg raspona dispariteta nego kod manjih prostornih skala.

Kompjuterske simulacije ove mreže pokazuju da kad nema dispariteta sve skale imaju unimodalnu distribuciju (fuzija) aktivnosti kompleksnih stanica, a kako se povećava disparitet, povećava se i broj skala koje pokazuju bimodalnu distribuciju (rivalitet), s time da manje skale prije počinju pokazivati bimodalnost, čime je uspješno modelirana korelacija veličine i dispariteta.

DIFERENCIJALNO DIJAGNOSTIČKA VRIJEDNOST POKAZATELJA FUNKCIONALNIH OSOBITOSTI IZVOĐENJA MENTALNIH AKTIVNOSTI

Mirko Drenovac i Sabina Drenovac

Centar za strateška istraživanja MORH-a, Zagreb

U radu se problematizira pitanje vrijednosti kronometrijski utvrđenih kategorija funkcionalnih osobitosti mentalnog procesiranja (brzine, stabilnosti, uzbuđenosti i zamorljivosti) kod skupine od 1020 ispitanika pri rješavanju zadataka konvergentnog mišljenja u testu CRDII, za interpretaciju uspješnosti tih ispitanika u rješavanju testova:

- specijalne orijentacije (K1)
- specijalne vizualizacije (K2)
- perceptivnog rezoniranja (K3)
- verbalnog rezoniranja (K4)
- numeričkog rezoniranja (K5)
- računanja (K6) i
- sinonima (K7),

te California testa mentalne zrelosti, kao i uspješnosti 294 ispitanika u rješavanju Bujasova BTI testa inteligencije.

Rezultati analize varijance i multivarijatne diskriminacijske analize ukazuju na visoku diferencijalno dijagnostičku vrijednost kronometrijski ustanovljenih funkcionalnih osobitosti mentalnog procesiranja za kvalifikaciju uspješnosti izvođenja različitih mentalnih aktivnosti.

FAKTORSKA STRUKTURA NOVE SKALE SAMOPOIMANJA I OPĆE ZADOVOLJSTVO SOBOM

Maja Frapporti-Roglić i Damir Ljubotina

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Konstruiran je preliminarni oblik skale za ispitivanje različitih aspekata samopoimanja, sastavljen od 68 bipolarnih atributa. Attribute je generirao veći broj ispitanika, navodeći po kojim sve osobinama ljudi procjenjuju sebe i druge. Ispitanik treba na ljestvici od sedam stupnjeva s dva suprotna pola i središnjom točkom nula procijeniti koliko je kod njega izražena svaka od navedenih osobina (npr. odlučan - neodlučan), odnosno kod tjelesnih karakteristika koliko mu se svaka sviđa kod njega osobno (npr. izgled lica). Skala je primijenjena na uzorku od 203 studenata psihologije, koji su uz to davali i opću procjenu zadovoljstva sobom.

Provedena faktorska analiza prema očekivanjima upućuje na višedimenzionalnost konstrukta samopoimanja, te rezultira većim brojem faktora, od kojih su najbolje definirani tjelesni self (najviše saturiran zadovoljstvom općim fizičkim izgledom), socijalni, self (npr. čestica društven), kultura i obrazovanje (kulturno se ponašam, obrazovan), moralni self (pravedan), opće samopouzdanje (odlučan), optimizam (optimist), te emocionalni self (izražavam emocije).

Na osnovi definiranih faktora formirane su odgovarajuće sub-skale. Opće zadovoljstvo sobom najviše je povezano sa subskalama samopouzdanja, optimizma, tjelesnog selfa, te socijalnog selfa. Najbolji pojedinačni prediktori općeg zadovoljstva sobom su samouvjerenost, optimizam, odlučnost, (ne)usamljenost, zadovoljstvo općim tjelesnim izgledom i seksualna atraktivnost.

Zadovoljni i nezadovoljni sobom značajno se razlikuju po profilu na formiranim skalama.

Najviše samoprocjene ispitanici su dali na česticama: osjećajan, pošten, dobronamjeran, kulturni i pouzdan. Studentice se procjenjuju njegovanijima, religioznijima, nenametljivijima, osjećajnijima i fizički slabijima nego studenti. Ispitanici kao najvažnije za zadovoljstvo sobom od ponuđenih atributa najčešće biraju inteligenciju, optimizam, zdravlje, iskrenost i samouvjerenost, a nikako ne bi željeli da su neinteligentni, zlonamjerni, škrti, sebični i boležljivi.

Namjera je dalje razviti skalu kao instrument primjenjiv u kliničke i istraživačke svrhe te usporedo prirediti i oblik za procjenjivanje istih atributa kod druge osobe.

NEKI ASPEKTI ZAVISNIH VARIJABLI U PSIHOFIZICI

Ante Fulgosi

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U psihofizičkim istraživanjima se značajna pažnja tradicionalno posvećuje karakteristikama nezavisnih varijabli. Kako su to mahom fizikalne promjene, one se mogu precizno određivati i kvantificirati. Karakteru i različitim aspektima zavisnih varijabli u psihofizičkim istraživanjima je posvećeno znatno manje pažnje. One se najčešće samo registri-
raju i obrađuju. Zbog toga su relevantni aspekti tih varijabli slabo proučeni i poznati.

Takva situacija može dovesti i do toga da se u psihofizičkim istraživanjima istražuju varijable koje ne predstavljaju više od zamisli samog istraživača i koje nemaju nikakvu samostalnu egzistenciju. Primjer s apsolutnim i diferencijalnim limenima u klasičnoj psihofizici to dobro ilustrira. Kategoričke definicije tih "veličina" morale su biti zamijenjene statističkim onda kada su istraživanja pokazala da takve veličine uopće ne postoje.

Slična je situacija i u suvremenoj subjektivnoj psihofizici. Karakter i različiti aspekti zavisnih varijabli slabo su ili nikako poznati i o njima se, u stvari, niti ne vodi računa. Stoga rezultati imaju često slabu ili nikakvu spoznajnu vrijednost.

Istraživanja u okviru informacijske psihofizike koja smo do sada proveli orijentirana su upravo na proučavanje različitih aspekata zavisnih varijabli i ona su ukazala na značajne i do sada nepoznate ili zane-marene aspekte tih varijabli, aspekte koji pokazuju načine funkcioniranja osjetnih sustava i njihovih mogućnosti.

ODVISNOST HITROSTI PROCESIRANJA INFORMACIJ OD NEKATERIH OSEBNOSTI LASNOSTI

Silvana Gasar

Gimnazija Jesenice

Valentin Bucik

Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Ljubljana

Ker inteligentnost in osebnost nista popolnoma neodvisni, HPI pa je pomembna determinanta splošne inteligentnosti, predpostavljamo, da obstaja tudi odnos med HPI in temeljnimi dimenzijami osebnosti, ki so teoretično povezane z možganskim vzburjenjem. Temeljna predpostavka je, da imata osebnost in HPI skupne izvore v karakteristikah delovanja živčnega sistema.

Na rezultatih 96 subjektov smo analizirali odnose med HPI in temeljnimi dimenzijami osebnosti po Eysencku in Pavlovu, medsebojne odnose mer HPI, odnos HPI - IQ in medsebojne odnose temeljnih dimenzij osebnosti. Na podlagi teorije smo izdelali hipotetični model odnosov med konstrukti kortikalnega vzburenja, avtonomnega vzburenja, HPI in splošne psihometrične inteligentnosti.

Različne mere HPI srednje do visoko korelirajo, korelacije so tem višje, čimbolj podobne so si v informacijsko-procesnih zahtevah. HPI je pomembno povezana z IQ, vendar so odkrite povezave razmeroma nizke glede na predhodne raziskave. Možen vzrok leži v različni težavnosti nalog, različni motivaciji in posledično v različnem kortikalnem vzburjenju. Mere dimenzij osebnosti so medsebojno povezane, vendar velikost in smer povezav ni vedno v skladu s teorijo. Te mere relativno slabo odražajo hipotetična konstrukta kortikalnega in avtonomnega vzburenja, ki naj bi bila povezana s konstruktom HPI, kar otežuje možnost odkritja odnosa. Različne analize odnosa HPI in dimenzij osebnosti niso dale najbolj obetavnih rezultatov. Kot pomembna se je pokazala edino sveza med HPI in mobilnostjo živčnega sistema, ostale povezave so bile šibke. Omenjeni hipotetični model je bil potrjen in kaže, da vendarle obstaja šibek odnos med osebnostjo in HPI, posredovan preko karakteristik delovanja živčnega sistema.

UTJECAJ DODATNE POTKRIJEPE NA PAMĆENJE LICA I IMENA

Josip Golčić

Pedagoški fakultet Rijeka, Odsjek Gospić

Kad ispitanici ne smiju znati pravi cilj istraživanja pribjegava se benignom, mekom makijavelizmu dezinformiranjem i manipuliranjem sugestibilnošću, što ne smije ugroziti njihov dignitet. Predlaže se inačica takvog trika: semantički placebo pseudoincestnim parom, da bi se vidjelo može li to i obećani dvostruki poeni, utjecati na prepoznavanje lica i dosjećanje imena tako privilegirano izdvojenih parova u odnosu na neizdvojene. Svi su ispitanici prepoznali sva lica i dosjetili se svih imena parova izdvojenih dodatnim potkrepama. Nijedan ispitanik nije zapamtio svih ostalih deset neizdvojenih, neuparenih lica i imena. Da bi se mogao formulirati novi efekat pamćenja potrebne su provjere i potvrde kontrolnim istraživanjima na više ispitanika.

ZAŠTO DJECA VJEŽBAJU? EVALUACIJA JEDNE MOTIVACIJSKE SKALE

Smiljka Horga

Fakultet za fizičku kulturu, Zagreb

Dean Štimac

Zagreb

Na osnovi istraživanja Wankela i Kreisela (1985), konstruiran je upitnik uživanja u vježbanju, koji je primijenjen na 23 učenice i 23 učenika petih razreda jedne osnovne škole. S ciljem provjere hipotetske strukture upitnika (intrinzički, socijalni i ekstrinzički razlozi uživanja u vježbanju) njegova je faktorska struktura određena posebno za djevojčice i posebno za dječake, jer je multivarijatna diskriminacijska analiza pokazala statistički značajne razlike u odgovorima dviju skupina na čestice upitnika. Niti kod djevojčica niti kod dječaka hipoteza nije potvrđena u potpunosti. I kod jednih i kod drugih izolirani su socijalni i ekstrinzički razlozi uživanja u vježbanju, dok su se intrinzički razdvojili u dva faktora i to u uzbudjenje igre i težnju za majstorstvom kod djevojčica, te izazov i težnju za majstorstvom kod dječaka.

ODNOS DISPOZICIJSKOG SUOČAVANJA I SUOČAVANJA U SPECIFIČNIM STRESNIM SITUACIJAMA

Jasna Hudek-Knežević i Igor Kardum

Odsjek za psihologiju, Pedagoški fakultet, Rijeka

Cilj istraživanja bio je ispitati odnos između suočavanja kao relativno stabilne dispozicije ličnosti (stila) i suočavanja u specifičnim stresnim situacijama. Ispitivanje se sastojalo od tri dijela, pri čemu su u svakom dijelu ispitivana suočavanja s drugačije specificiranim stresnim situacijama. U prvom su dijelu ispitivane reakcije na stresne situacije iz svakodnevnog života ispitanika. U drugom dijelu ispitanicima su zadane stresne situacije koje se odnose na konflikte među ulogama, dok su u trećem dijelu ispitivana suočavanja u tri faze jedne stvarne stresne transakcije.

Dobiveni rezultati pokazuju da je faktorska struktura stilova suočavanja vrlo slična strukturi situacijskog suočavanja. Također, postoji relativno visoka povezanost stilova suočavanja sa situacijski specifičnim načinima suočavanja, pogotovo ako se koriste agregirane mjere situacijskih suočavanja. Situacijska su suočavanja i međusobno relativno visoko povezana i to bez obzira na razinu doživljene stresnosti situacije. Ovi rezultati potvrđuju postojanje relativno stabilnih stilova suočavanja na temelju kojih je moguće predvidjeti suočavanja u različitim stresnim situacijama.

EFEKT PRIPREME ZA REAKCIJU NA DJELOVANJE PODRAŽAJNOG KONTEKSTA

Dragutin Ivanec i Vladimir Kolesarić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Utjecaj podražajnog konteksta kod jednostavnog vremena reakcije u velikom broju slučajeva je jasan. Prosječno vrijeme reakcije značajno se produžuje u situaciji koju operacionaliziramo kao kontekst (više različitih intenziteta podražaja u seriji) u odnosu na situaciju bez konteksta (samo jedan intenzitet podražaja u seriji). Istraživanja nisu uspješno odgovorila na pitanje naravi utjecaja podražajnog konteksta kod jednostavnog vremena reakcije.

Cilj ovog eksperimenta bio je ispitati utjecaj pripreme za reakciju (operacionalizirane preko dužine pripremnog intervala) na manifestiranje utjecaja podražajnog konteksta jer se u nekim istraživanjima pokazalo da je kontekstualni utjecaj kod jednostavnog vremena reakcije vrlo sličan utjecaju dužine pripremnog intervala.

Tri skupine sudionika ($N=8$) raspoređene su u tri eksperimentalne situacije. Kod svake skupine korištena su dva pripremna intervala (kraći i duži). Kraći je kod sve tri skupine bio iste dužine i iznosio je 1 sekundu, a duži je variran po skupinama i iznosio je 1,3; 2 i 3 sekunde. Ovakvim izborom pripremnih intervala htjelo se dobiti diferencijalni utjecaj dužine pripremnog intervala na vrijeme reakcije - od izrazitog do zanemarivog. Svaki ispitanik prošao je kroz mjerenje vremena reakcije u situaciji sa i bez konteksta. Rezultati pokazuju da je kombinacija različitih pripremnih intervala imala utjecaj na vrijeme reakcije. Najjasniji utjecaj dužine pripremnog intervala (najveća razlika u vremenu reakcije između dva pripremna intervala) bila je u situaciji gdje su korišteni u kombinaciji pripremni intervali od 1 i 2 sekunde. Analize su pokazale da je utjecaj konteksta na vrijeme reakcije najizrazitiji upravo kod kombinacije tih pripremnih intervala (1 i 2 sekunde). To upućuje na zaključak da vremenska nesigurnost reakcije (kad reagirati) djelomično maskira kontekstualnu nesigurnost (na što reagirati) što bi moglo značiti da se kod kontekstualne situacije ne radi o promjenama na senzornoj razini procesiranja podražaja.

POTENCIJALI PROGNAZIKA UOČI POVRATKA

Josip Janković

Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Zagreb

Rad se bavi analizom potencijala koje posjeduju obitelji povratnika "u predvečerje" povratka. S obzirom na sve probleme ovih obitelji uzrokovane agresijom, potrebno je naći najdjelotvorniji način njihovog ponovnog okupljanja. Kako su majke bile u prilici i tijekom rata okupljati ostale članove svoje porodice, pretpostavka je da bi one bile najpogodnije za tu ulogu. Utvrđivanje kompetentnosti majki stoga je cilj ovoga rada. U tu svrhu korištene su skale procjene od pet stupnjeva. Ispitivani su potencijali za četiri uloge koje predstavljaju osnovu funkcioniranja obitelji: roditeljski, obiteljsko - homogenizatorski, pomagački potencijal članu koji se vraća s bojišta i potencijal pribavljača materijalnih dobara. Procjenjivali su pomagači koji su u stalnoj komunikaciji s majkama sve vrijeme progonstva, a onda su izračunavani prosjeci. Tako dobiveni podaci uspoređeni su s dosadašnjim funkcioniranjem ovih majki tijekom progonstva. To je smanjilo uzorak na najviše 33 ispitanice za pojedine varijable, ali povećalo količinu podataka i vrijednost procjena. Dobiveni rezultati pokazuju uglavnom izvrsnu ili dobru kompetenciju povratnika. Slabiji rezultati u pogledu uloge homogenizatora i roditelja značajno su povezani s ranijim ispitivanjima dobivenim podacima o tenzijama u obitelji ($r=0.57$, $p=0.01$; odnosno $r=0.42$, $p=0.004$). Značajna povezanost nađena je između stupnja depresivnosti dobivenog u ranijem ispitivanju na Zungovoj skali, i homogenizatorskog potencijala ($r=0.31$, $p=0.05$) s tim da je veća depresivnost povezana s manjom kompetentnošću. Majke koje su se prema vlastitoj percepciji dobro snašle u progonstvu, procjenjene su i kao bolji potencijalni homogenizatori u obitelji ($r=0.35$, $p=0.03$). Na osnovi dobivenih rezultata moguće je zaključiti da majke predstavljaju izvrstan potencijal za organizaciju uspješnog povratka prognanih obitelji i da pripreme povratka treba usmjeriti na njihovu ciljanu edukaciju i jačanje.

KARAKTERISTIKE TEMPERAMENTA PRERANO I NA VRIJEME ROĐENE DJECE

Gordana Keresteš

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Uspoređene su karakteristike temperamenta 104 nisko rizične prerano rođene djece (bez oštećenja središnjeg živčanog sustava) i 120 djece rođene na vrijeme, s ciljem utvrđivanja utjecaja prematuriteta na pojedine dimenzije temperamenta, kao i na njegovu strukturu. Temperament je mjeran pomoću majčinih procjena djetetovog ponašanja na Upitniku o djetetovom ponašanju (Infant Behavior Questionnaire, Rothbart, 1981) u vrijeme kad je dijete bilo staro 6 ili 12 mjeseci, pri čemu je za prerano rođenu djecu izvršena korekcija dobi za stupanj prematuriteta. Glavni efekt prematuriteta pokazao se značajnim samo na jednoj od šest mjerenih dimenzija temperamenta, na dimenziji razine aktivnosti. Pritom su prerano rođena djeca procijenjena motorički aktivnijom od djece koja su rođena na vrijeme. Interakcije prematuriteta sa spolom i dobi djeteta također su se pokazale uglavnom neznačajnim. Pored toga, interkorelacije među dimenzijama temperamenta i glavne komponente ekstrahirane iz interkorelacijskih matrica praktički su identične u skupinama prerano i na vrijeme rođene djece.

U interpretaciji rezultata naglašena je potreba za razlučivanjem učinaka prematuriteta *per se* s jedne strane, od dodatnih učinaka neonatalnih i kasnijih zdravstvenih komplikacija s druge, prilikom razmatranja utjecaja preranog rođenja na razvoj karakteristika ranog temperamenta. Na osnovi dobivenih rezultata zaključeno je da prerano rođenje samo po sebi, ukoliko nije praćeno ozbiljnijim zdravstvenim komplikacijama, nema značajnijeg utjecaja na karakteristike temperamenta u drugoj polovici prve godine života.

CIRKADIJURNE PROMJENE NEKIH VARIJABLI KOD ISPITANIKA S RAZLIČITIM STUPNJEM ANKSIOZNOSTI

Studijski c. Lotea Kokora i Ilija Manenica

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zadar

U ispitivanju cirkadijurnih (24-satnih) promjena tjelesne temperature, te vremena jednostavne i izborne reakcije na svjetlo sudjelovala je skupina anksioznih ($N=15$) i skupina neanksioznih sudionika ($N=17$) obaju spolova i dobi od 18 do 23 godine. Skupine su formirane od sudionika koji su na skali anksioznosti PF-18 upitnika postigli rezultate izvan granica $M \pm s.d.$

Sudionicima je svaki sat mjerena tjelesna temperatura oralno, te vrijeme jednostavne i izborne reakcije na dva i četiri podražaja. Analiza rezultata je pokazala da je tijekom 24 sata prosječna tjelesna temperatura značajno varirala u obje skupine ($F=24.11$; $df=23/1$, $p<0.01$), ali je općenito bila viša kod skupine anksioznih ispitanika tijekom čitavog perioda ($F=25.33$; $df=1/23$; $p<0.01$). Ispitivanje vremena jednostavne i izborne reakcije također je pokazalo značajne cirkadijurne varijacije, te da anksiozni ispitanici općenito imaju, duže vrijeme reakcije od neanksioznih za oko 50 ms. Ove se razlike mogu uglavnom pripisati konstantnoj razlici u vremenu pokreta koja je aproksimativno ista, bez obzira o kojem se vremenu reakcije radilo (oko 30 ms). Dio razlike među grupama također se može pripisati tzv. "središnjem vremenu" ili vremenu donošenja odluke, koje je značajno duže za sve tri vrste vremena reakcije kod anksioznih ispitanika.

Dobivene razlike u funkcijama tzv. rotirajućih kros-korelacija s pomacima među navedenim varijablama mogu se atribuirati razlikama u fazama cirkadijurnih promjena opaženih varijabli u skupini anksioznih i skupini neanksioznih ispitanika. Navedene razlike između anksioznih i neanksioznih ispitanika mogu se objasniti na osnovi razlika u nekim aspektima njihovih psihofizioloških karakteristika, kao što su razina vegetativne aktivnosti, emocionalna stabilnost, napetost, nesigurnost i sl.

METAFORE KOT SREDSTVO ZA SPOZNAVANJE ORGANIZACIJ

Edvard Konrad, Klas Brenk in Argio Sabadin

Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Ljubljana

Kljub domnevi, da je organizacija racionalen fenomen, ki ga je mogoče razlagati z njenimi cilji in sredstvi, se večkrat izkaže, da imamo opravka z nejasnim, kompleksnim in včasih celo paradoksalnim pojavom. Eno od možnih sredstev za osvetlitev kompleksnosti organizacije je analiza metafor, ki so z njo povezane. Metafore pogosto omogočajo identifikacijo in osvetlitev ključnih aspektov organizacije (Morgan, 1986). Avtorje zanima, kako funkcionirajo metafore kot sredstvo za ugotavljanje organizacijske kulture. V tej zvezi so bila v raziskavi obravnavana naslednja vprašanja:

- ali metafore omogočajo razlikovanje med delovnimi organizacijami oziroma gospodarskimi ponogami,
- ali je mogoče najti ključne dimenzije organizacijskih metafor in
- kakšne so zveze med metaforami in nekaterimi dimenzijami organizacijske kulture.

Raziskava je bila opravljena na vzorcu srednjih managerjev, ki so poleg izpolnjevanja vprašalnika o organizacijski kulturi ocenjevali tudi ustreznost vzorca metafor za opisovanje njihove delovne organizacije. Ugotovitve kažejo na uporabnost analize metafor pri spoznavanju kompleksnosti fenomena organizacije.

NEKI PREDIKTORI DJEČJEG RAZUMIJEVANJA RAZLIČITIH ASPEKATA POJMA SMRTI

Gordana Kuterovac Jagodić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Cilj istraživanja bilo je utvrditi u kojoj mjeri kognitivne (sposobnost konzervacije i razlikovanje živih i neživih bića), demografske (dob, spol i obrazovanje roditelja), konativne (strah od smrti) i iskustvene varijable (11 mirnodopskih i ratnih vrsta iskustava sa smrću i nasiljem) mogu objasniti razlike u dječjem razumijevanju 5 aspekata pojma smrti ljudi i životinja (kauzalnost, starenje, ireverzibilnost, neizbježnost i konačnost). U istraživanju je sudjelovalo 364 djece u dobi od 4 do 11 godina. Ispitana su djeca iz ratom različito zahvaćenih područja Hrvatske, te prognana i izbjegla djeca (14.1%). Većina djece (81.1%) potječe iz obitelji rimokatoličke vjerske orijentacije. Razvijenost pojedinih aspekata pojma smrti utvrđena je "Upitnikom za ispitivanje poimanja smrti ljudi i životinja" (QEHAD-Smilansky, 1987) koji se primjenjuje kao strukturirani intervju. Rezultati pokazuju kako doprinos pojedinih varijabli u predikciji razvijenosti pojma smrti varira u funkciji aspekta smrti i dobne skupine za koju se predikcija čini. Kognitivne varijable i obrazovanje roditelja pokazali su se najprediktivnijima. Sposobnost konzervacije, razlikovanje živih i neživih bića kao i viši obrazovni nivo roditelja povezani su s boljim razumijevanjem većine aspekata pojma smrti. Strah od smrti pokazao se negativno povezanim s razumijevanjem smrti, posebice pojma ljudske smrti. Opća ratna iskustva negativno su povezana s razumijevanjem kauzalnosti i neizbježnosti smrti. Iskustva sa smrću životinja su mirnodopska iskustva koja u najvećoj mjeri kataliziraju razumijevanje aspekata konačnosti smrti i starenja, te pojma smrti u životinja. Općenito, rezultati pokazuju kako je doprinos varijabli iskustva sa smrću i nasiljem najveći u predškolsko doba (do 7. godine), dok kasnije dominantnu ulogu imaju djetetova kognitivna razvijenost i obrazovanje njegovih roditelja.

ZNANJE JEZIKA I ZNANJE O JEZIKU - REZULTATI KOMPARATIVNOG ISTRAŽIVANJA

Marta Ljubešić

Odsjek za logopediju, Fakultet za defektologiju, Zagreb

Hermann Scholer

Sonderpädagogische Fakultät, Pädagogische Hochschule, Heidelberg

Znanje o jeziku ili metajezlično znanje i znanje jezika dvije su sastavnice jezičnog znanja i uključenja dva načina kognitivne obrade jezika. O svom znanju o jeziku (metajeziku) možemo reflektirati i saopćavati te ga kontrolirano primjenjivati, dok se znanje jezika sastoji u tzv. implicitnom jezičnom znanju koje se automatski obrađuje. Uključivanje automatske ili kontrolirane obrade jezika ovisi o zadatku koji se rješava, ali i o načinu usvajanja jezika (materinski ili strani jezik, uredan ili poremećen jezični razvoj). U istraživanju smo primijenili zadatke za prepoznavanje i ispravljanje pogrešnih gramatičkih nastavaka koje se smatra dobrim indikatorom metajezličnog znanja (otkrivanje pogreške), ali i znanja jezika (ispravljanje pogreške). Ispitanici su bili dvojezični učenici i nekoliko skupina jednojezičnih učenika s hrvatskim odnosno njemačkim materinskim jezikom (učenici s posebnim jezičnim teškoćama, učenici snižene inteligencije i učenici s urednim jezičnim i kognitivnim razvojem). Istraživanje je provedeno s ciljem da se dvojezični učenici usporede u svom prvom i drugom jeziku s različitim skupinama jednojezičnih učenika, te da se upozna oblik dvojezičnosti koji nastaje kod djece naših ekonomskih migranata u Njemačkoj. Ujedno se željelo istražiti različite oblike jezičnog razvoja (normalnog, patološkog i dvojezičnog) s obzirom na učinkovitost kontrolirane i automatske obrade jezika.

PSIHOMETRIJSKA EVALUACIJA SKALE POSTTRAUMATSKIH STRESNIH REAKCIJA

Damir Ljubotina

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Tijekom protekle tri godine razvijena je skala za mjerenje post-traumatskih stresnih reakcija namijenjena mjerenju intenziteta reakcija na stres, u prvom redu na prognaničkoj populaciji. Autori su Ajduković, Arambašić i Ljubotina. Skala se sastoji od 28 čestica, koje predstavljaju različite oblike psiholoških i psihosomatskih reakcija na stres, definiranih prema DSM-III-R priručniku, kao i prema kliničkim iskustvima u radu s prognanicima i izbjeglicama. Za svaki simptom ispitanik navodi na ljestvici od 3 stupnja (nikada, rijetko, često) u kojoj je mjeri kod njega izražen svaki od problema.

Skala je primijenjena na različitim uzorcima prognanika i pokazala je zadovoljavajuće metrijske karakteristike. Pouzdanost (Cronbachov alfa) iznosi 0.88, dok je primjena na istom uzorku u razmaku od 6 mjeseci do tri godine dala koeficijente korelacije od 0.60 do 0.69, što ukazuje na zadovoljavajuću pouzdanost.

Osjetljivost skale je zadovoljavajuća, a distribucija normalna i pokriva gotovo čitav teoretski raspon od 28 do 76 ($M = 46.4$, $SD = 19.16$). Skala se pokazala prikladnom za praćenje promjena razine stresnih reakcija u vremenu.

Faktorska analiza primjene skale na 500 odraslih ispitanika (prognanika) rezultirala je sa 5 očekivanih faktora koji se mogu opisati kao povećana podražljivost, tjelesne i fiziološke reakcije, čuvstvena otupjelost i povlačenje, nametanje (intruzija), osjećaji krivnje i ogorčenja. Faktorska analiza ovako definiranih subskala ukazuje na jedan generalni faktor drugog reda, što opravdava upotrebu ukupnog rezultata, dok subskalni rezultati omogućuju bolji kvalitativni uvid u strukturu problema. Skala pokazuje zadovoljavajuće korelacije s korištenim kriterijima, npr. Zungovom skalom depresije 0.68, te različitim mjerama prilagodbe na život u prognostvu.

Od pojedinačnih reakcija na uzorku prognanika najviše vrijednosti imaju čestice: izbjegavanje razmišljanja o onom što se dogodilo, naviranje slika i sjećanja, nervoza i napetost, trzanje na šumove i dr.

Žene postižu nešto viši prosječan rezultat na skali. Postoje verzije skale za muškarce i žene, kao i skraćena verzija za djecu od 25 čestica. Norme su izrađene na uzorku od 700 prognanika.

EFEKTI NAČINA UVJEŽBAVANJA NA IZVOĐENJE POKRETA RAZLIČITIH AMPLITUDA

Ilija Manenica i Zvezdana Penezić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zadar

Cilj serije ispitivanja u kojima su sudjelovale tri skupine od po šest ispitanika, bio je da se utvrde efekti načina uvježbavanja na izvođenje pokreta podlaktice različitih amplituda. Ispitanici su uvježbavali polukružne pokrete podlakticom bez vidne kontrole čije su amplitude iznosile 20, 40, 60 i 80 stupnjeva. Pokreti su bili lateralno-ventralnog i ventralno-lateralnog smjera. Od spomenute tri skupine jedna je uvježbavala pokrete prvo dominantnom, zatim nedominantnom rukom, druga obrnuto, a treća bibrachijalno. Polovica ispitanika u svakoj skupini uvježbavala je ventralno-lateralne, a druga polovica lateralno-ventralne pokrete. U eksperimentima su korišteni aparati standardne "Lafayette" izrade. Prilikom svakog pokušaja mjereno je vrijeme pokreta (ms) i odstupanje od cilja (stupnjevi). Bez obzira na način uvježbavanja, smatralo se da su grupe uvježbane kad analiza varijance rezultata nije pokazivala nikakav prividni progres u uvježbavanju.

Nakon uvježbavanja sve su skupine, bez obzira na način uvježbavanja, bile uključene u seriju ispitivanja točnosti i brzine izvođenja pokreta unibrahijalno lijevom i desnom rukom, te bibrachijalno.

Analiza dobivenih rezultata je pokazala da su odstupanja od cilja (pogreške) bila najmanja kad se cilj nalazio više ventralno bez obzira na smjer pokreta, što je potvrdilo rezultate nekih ranijih ispitivanja. Dominantnost ruke, pak, te unibrahijalno ili bibrachijalno izvođenje nisu imali značajnih efekata na ovu varijablu. Kako se moglo i očekivati, ukupno vrijeme (TT) i vrijeme pokreta (MT) skoro su linearno rasli povećanjem amplitude. Analiza rezidualnog vremena (TT-MT) nije pokazala promjene u funkciji promjena veličine amplitude. Međutim kad se radilo o bibrachijalnom izvođenju pokreta kod unibrahijalno uvježbavanih ispitanika došlo je do *en bloc* povećanja rezidualnog vremena u odnosu na unibrahijalno izvođenje pokreta kod istih ispitanika. Ovo pokazuje da je struktura programa koji se dobiju bibrachijalnim, odnosno unibrahijalnim uvježbavanjima različita, te da zasebno formirani unibrahijalni programi nisu efikasni ako ih se koristi za simultano bibrachijalno izvođenje pokreta. Nasuprot ovome, dobro formiran bibrachijalni program podjed-

nako je efikasan ako ga se koristi bibracijalno ili unibracijalno. Iz ovoga se može zaključiti da se, bez obzira na način uvježbavanja (bibracijalno, unibracijalno), za izvođenje pokreta svakom rukom formira poseban "program", s tim da se kod bibracijalnog uvježbavanja pokreta formira i "subrutina" za njihovu koordinaciju.

METRIJSKE KARAKTERISTIKE UPITNIKA ZA MJERENJE DIMENZIJA PET-FAKTORSKOG MODELA LIČNOSTI

Iris Marušić i Denis Bratko

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U posljednjih desetak godina pet-faktorski model postao je dominantan model u istraživanjima strukture ličnosti. Brojne su studije potvrdile postojanje pet širokih dimenzija ličnosti u jezičnoj taksonomiji, najčešće korištenim upitnicima ličnosti, samoprocjenama te procjenama drugih kao i u različitim uzorcima s obzirom na spol, dob i rasu. Štoviše, niz nalaza govori i u prilog međukulturalnoj valjanosti modela pet faktora.

Želeći provjeriti ovaj model na našoj populaciji, primijenili smo hrvatski prijevod NEO upitnika ličnosti za procjenu pet dimenzija (NEO PI-R; Costa & McCrae, 1992) na uzorku od 466 učenika srednje škole, te na 278 odraslih osoba. Alfa koeficijenti pouzdanosti u oba uzorka vrlo su visoki za svih pet skala i nalaze se u rangu vrijednosti dobivenih na normativnom američkom uzorku. Korelacije među skalama također su sukladne onima o kojima izvještavaju autori upitnika. Faktorska analiza subskala u oba je uzorka rezultirala strukturom koja vrlo dobro aproksimira originalnu faktorsku strukturu.

Rezultati ove validacijske studije pokazuju da je NEO upitnik ličnosti valjan instrument za procjenu pet širokih dimenzija ličnosti i na našoj populaciji i još su jedan prilog zaključku o univerzalnosti predloženog modela pet faktora.

ZADOVOLJSTVO U POSLU OVISNO O DULJINI RADNOG ISKUSTVA

Darja Maslić Seršić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Rad je proizašao iz opsežnog istraživanja zadovoljstva u poslu koje je provedeno na prigodnom uzorku (N=866) zaposlenih u Hrvatskoj oba spola, različite dobi i obrazovne razine. Podatke su prikupljali studenti psihologije tijekom 1993., 1994. i 1995. godine. U konstruiranom upitniku ispitanici su posebno procjenjivali važnost, a posebno dostupnost 9 karakteristika posla (zanimljivost, mogućnost napredovanja, ugodni suradnici, pravedna plaća, dobra zarada, sposobno rukovodstvo, vanjski uvjeti rada, sudjelovanje u odlučivanju, sigurnost zaposlenja). Također su procjenjivali i općenito zadovoljstvo poslom.

U priopćenju će biti analizirani podaci zadovoljstva poslom u funkciji duljine radnog iskustva. Za razliku od starijih istraživanja koja predviđaju "U" model promjena zadovoljstva poslom u funkciji dobi, noviji rezultati ukazuju na linearan porast općeg zadovoljstva poslom tijekom profesionalne karijere. Zato su rezultati dobiveni u hrvatskom istraživanju zanimljivi s teorijskog i primijenjenog aspekta: (1) usporedbe s modelima proizašlih iz dosadašnjih stranih istraživanja promjena zadovoljstva poslom u funkciji dobi; (2) neke razlike u zadovoljstvu poslom ovisno o duljini radnog iskustva mogu nam ukazivati na specifične učinke perioda tranzicije i ekonomske krize na različite skupine zaposlenih u Hrvatskoj.

POREMEĆENOST ODNOSA U OBITELJI I DRUGE OBITELJSKE VARIJABLE MALOLJETNIH POČINITELJA NASILNIH I NENASILNIH DELIKATA

Milko Mejovšek

Odsjek za poremećaje u ponašanju, Fakultet za defektologiju, Zagreb

Cilj istraživanja sastojao se u provjeri hipoteze o većoj i dugotrajnijoj poremećenosti odnosa u obitelji maloljetnih počinitelja delikata i hipoteze o različitosti konstelacija obiteljskih varijabli kao prediktora poremećenosti odnosa u obitelji maloljetnih počinitelja nasilnih delikata i maloljetnih počinitelja nenasilnih delikata. Podaci o obitelji prikupljeni su pomoću posebno konstruiranog upitnika koji je sadržavao različite varijable obiteljskog konteksta i obiteljskih procesa, za 606 obitelji maloljetnih počinitelja nasilnih delikata i 592 obitelji maloljetnih počinitelja nenasilnih delikata. Prikupljeni podaci obrađeni su univarijantnom analizom varijance i multivarijantnom regresijskom analizom.

Rezultati potvrđuju prvu hipotezu, dok se druga može samo parcijalno prihvatiti. Razlike su utvrđene u varijablama obiteljskih procesa, a nisu u varijablama obiteljskog konteksta. U obitelji adolescenata nasilnih delinkvenata odnosi su više i dugotrajnije poremećeni, izraženiji je kriminalitet u obitelji i negativnija su obilježja oca (osuđivanost, nerad i skitnja). Najbolji prediktori poremećenosti odnosa u obitelji u oba uzorka su duljina poremećenosti odnosa i alkoholizam oca. U obiteljima adolescenata nasilnih delinkvenata osuđivanost roditelja i život u nepotpunoj obitelji imaju prediktivnu vrijednost. Rezultati sugeriraju zaključak o većem utjecaju majke na odnose u ovim obiteljima. Također se može zaključiti da interakcija majke i adolescenata ima određenog udjela u nasilnom kriminalitetu adolescenata. Rezultati se mogu interpretirati i u prilog hipoteze o integracijskoj transmisiji nasilja. U više od polovice obitelji maloljetnih prijestupnika nije zabilježena poremećenost odnosa, što ukazuje na složenost fenomena nasilnog ponašanja mladih.

STAVOVI ZAPOSLENIH O NEKIM ASPEKTIMA RADA

Mirjana Mesić, Ivanka Raič i Tamara Pećarević

Pliva, d. d., Zagreb

Tranzicija društva i promjene u poslovnom okruženju od svih traže nove kompetencije i postavljaju drukčije zahtjeve unutar radne uloge, što se različito može odražavati na pojedinca. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi stavove zaposlenih o nekim aspektima rada kako bi se mogli uskladiti osobni ciljevi i očekivanja s ciljevima organizacije. Ispitivanje je provedeno na 696 visokoobrazovanih djelatnika farmaceutske industrije koji se razlikuju po spolu, radnom stažu i poziciji u hijerarhijskoj strukturi organizacije. U ovom radu zadovoljstvo je operacionalizirano kao slaganje između važnosti nekih karakteristika posla i mogućnosti njihove realizacije. Rezultati pokazuju da su zaposleni najmanje zadovoljni s tri za njih najvažnije karakteristike: poticajan posao, dobra zarada, pravedna plaća. Dobra zarada je to manje važna, a siguran posao to važniji, što djelatnici imaju više staža. Ispitane su još neke dimenzije povezane sa zadovoljstvom: organizacijska klima (ovdje definirana kao subjektivna ocjena pojedinca o kvaliteti međuljudskih odnosa organizacijskih karakteristika i ciljeva), vezanost uz poduzeće (definirana kao spremnost pojedinca da prihvati organizacijske ciljeve kao svoje i uloži odgovarajući napor za njihovu realizaciju) i predanost poslu (definirana kao spremnost djelatnika da se u radnoj situaciji angažira i više nego se to od njega standardno očekuje). Od navedene tri dimenzije, najlošijom je procijenjena klima, a najbolje procjene je dobila predanost poslu.

Budući da su dosadašnja iskustva s pretvorbom i privatizacijom u nasoj zemlji uglavnom izazvala negativne stavove, zanimljivo je vidjeti što o tome misle oni koji tek trebaju proći kroz pretvorbu i privatizaciju. Oko 80% ispitanih smatra da privatizaciju treba što prije dovesti do kraja, iako se pribojavaju velikih promjena u statusu i načinu rada. Većina od privatizacije očekuje pozitivne promjene (veću zaradu, bolju organizaciju rada, veće zadovoljstvo zaposlenih), ali i bitno manju sigurnost zaposlenja.

NEKE KARAKTERISTIKE OVISNIKA O PSIHOAKTIVNIM DROGAMA

Mirjana Nazor

Fakultet prirodoslovno matematičkih znanosti i odgojnih područja, Split

Na uzorku od 50 ovisnika o heroinu različite dobi, različite obiteljske strukture i socijalnog statusa utvrđene su neke značajke. Sa svakim ispitanim vođen je razgovor tipa "stori di vita". Uz to individualno je primijenjen Cornell-indeks i Rosenbergova skala samopoštovanja (kada je bilo moguće). Rezultati se mogu sažeti na slijedeći način: od 50 ispitanih trojica su vanbračna djeca, četvero je u djetinjstvu bilo suočeno s rastavom roditelja, 7 ispitanih su bili prvorodena djeca, od toga sedmorica jedinci. Školski uspjeh je u osnovnoj školi bio znatno bolji nego u srednjoj. Samo jedan nije završio osnovnu školu.

Droga s kojom se počinje narkomanska karijera najčešće je marihuana, a dominantna dob prvog kontakta je između 15 i 16 godina. S heroinom se najčešće počinje između 19. i 20. godine. Na 37 ispitanika primijenjen je Cornell indeks i Rosenbergova skala samopoštovanja.

Rezultati na Cornell indeksu ukazuju da 54% ispitanih ima iznadprosječno zastupljen astenični sindrom, 19% iznadprosječno zastupljen konverzivni sindrom i isto toliko iznadprosječno zastupljen stenični sindrom, dok 20% ispitanih ima u iznadprosječnoj mjeri zastupljena sva tri faktora.

Prosječan rezultat na Rosenbergovoj skali samopoštovanja iznosi 23.6. Na četiri od 10 skala uočeno je veliko slaganje među odgovorima ispitanih dok je na ostalima raspršenost izrazita. Veličina ispitane skupine ne dopušta generalizaciju, ali ipak pruža neke informacije.

SUPARNIŠTVO IZMEĐU OČIJU PRI PERCIPIRANJU (BINOKULARNI RIVALITET)

Branko Sremec

Odsjek za psihologiju, Pedagoški fakultet, Rijeka

Obično se informacije koje pristižu u jedno i drugo oko odnose na istu scenu. Zbog razmaka između očiju slika iste scene u jednom i drugom oku malo je različita, a fuzija tih dviju slika dovodi do trodimenzionalnog vida. Međutim, što se događa ako jednom oku prezentiramo jedan podražaj, a drugom sasvim različit? Premda i u takvo situaciji ponekad može doći do fuzije, često dolazi do toga da ispitanik (neko vrijeme) percipira samo podražaj koji je prezentiran jednom oku, ili samo podražaj koji je prezentiran drugom oku. Taj se fenomen naziva binokularni rivalitet. Nema mnogo fenomena u psihologiji koji se istražuju već stoljećima, kao što je to slučaj s binokularnim rivalitetom. Rezultati istraživanja izvanredno su kontroverzni. Osnovno pitanje: "O čemu ovisi, hoćemo li (i koliko dugo) percipirati podražaj iz jednog, odnosno iz drugog oka?" tek je djelomično dobilo odgovor. Ovaj rad predstavlja pregled dosadašnjih rezultata, s posebnim osvrtom na utjecaj karakteristika podražaja s jedne strane, te utjecaja karakteristika ispitanika s druge strane.

MJERENJE ORGANIZACIJSKE KLIME I KULTURE: SKRAĆENA VERZIJA FOCUS - UPITNIKA

Zoran Sušanj

Odsjek za psihologiju, Pedagoški fakultet, Rijeka

Edvard Konrad

Oddelek za psihologiju, Filozofska fakulteta, Ljubljana

Povezanost organizacijske klime i kulture s najvažnijim kriterijskim mjerama organizacijske uspješnosti razlog je za njihovo intenzivno proučavanje u organizacijskoj teoriji i praksi. Stoga istraživači u ovom području rade na razvoju različitih instrumenata za njihovo mjerenje. Unutar kvantitativnog pristupa jedan je od novijih instrumenata konstruiran u okviru međunarodnog projekta FOCUS. Upitnik se sastoji iz dva dijela, od kojih svaki mjeri četiri temeljna aspekta organizacijske klime, odnosno kulture (podrška, inovacija, ciljevi i pravila). Teorijski okvir predstavlja model konkurirajućih vrijednosti (Quinn, 1988), prema kojemu su u osnovi organizacijskog funkcioniranja dvije ortogonalne dimenzije: stupanj kontrole i internalna/eksternalna dimenzija, a temeljem kojih su izvedene navedene četiri orijentacije.

S obzirom da se u praksi uz ovaj instrument obično koriste i mjere nekih drugih relevantnih organizacijskih konstrukata, poželjno je konstruirati skraćene verzije FOCUS - upitnika.

Upitnik je u cijelosti (40 čestica klime i 35 kulture) primijenjen na 3165 zaposlenih osoba u 66 organizacija različitih djelatnosti iz 11 europskih zemalja. Na temelju rezultata konfirmatorne i eksploratorne faktorske analize odabrano je po 15 čestica za svaki dio upitnika: po četiri čestice čine subskale podrške, pravila i ciljeva, dok po 3 čestice čine subskale inovacije. Konstruktna valjanost provjerena je zatim i postupkom multidimenzionalnog skaliranja, te inspekcijom korelacijske matrice kompozitnih rezultata pojedinih skala. Sve subskale pokazuju solidnu pouzdanost tipa interne konzistencije. Skraćena verzija upitnika pokazala se osjetljivom za utvrđivanje razlika u klimi i kulturi među organizacijama.

Provedene analize upućuju na valjanost skraćene verzije FOCUS - upitnika za mjerenje organizacijske klime i kulture u kontekstu navedenog modela, te na njegovu upotrebljivost u organizacijskoj dijagnostici.

SUOČAVANJE ADOLESCENATA I ODRASLIH SA SVAKODNEVNIM STRESNIM SITUACIJAMA

Vlatka Šimunović

Dom zdravlja "Črnomerec", Zagreb

U ovom radu, čije je polazište Lazarusova teorija stresa i suočavanja, problem je bio: a) ispitati razlikuju li se po načinima suočavanja adolescenti od odraslih; b) ukoliko se dobne razlike u suočavanju pojave, provjeriti kojom se teorijom dobnih razlika u suočavanju rezultati mogu objasniti - razvojnom teorijom prema kojoj se načini suočavanja mijenjaju kako ljudi stare zbog inherentnih promjena vezanih za razvojnu dob, ili kontekstualnom teorijom koja kaže da su dobne razlike u suočavanju rezultat promjena u onome s čime se ljudi moraju suočavati. Ovo je provjereno na taj način da se ispitalo da li se po načinima suočavanja razlikuju adolescenti od odraslih u dva subjektivno procijenjena konteksta: kontekstu prijetnje i kontekstu gubitka. Značajno razlikovanje adolescenata od odraslih, bez obzira da li su stresnu situaciju procijenili kao prijetnju ili gubitak, bio bi dokaz razvojne teorije. Značajno razlikovanje ispitanika koji su situaciju procijenili kao prijetnju od onih koji su situaciju procijenili kao gubitak, bez obzira na starost ispitanika, bio bi dokaz kontekstualne teorije.

Primijenjen je Lazarusov Upitnik načina suočavanja sa stresom na skupini od 245 adolescenata i odraslih.

Prva diskriminativna analiza pokazala je da se adolescenti od odraslih po načinima suočavanja značajno razlikuju. Odrasli su više od adolescenata koristili aktivno rješavanje problema, a adolescenti više od odraslih izbjegavanje i poricanje problema, samookrivljavanje, te priželjkivanje/izbjegavanje.

Druga diskriminativna analiza pokazala je da se po načinima suočavanja značajno razlikuju odrasli u situaciji prijetnje i gubitka od adolescenata u situaciji prijetnje i gubitka, što znači da se dobivene dobne razlike mogu objasniti razvojnom teorijom.

KONCEPCIJA I PROJEKT PRAĆENJA POSTTRAUMATSKOG STRESNOG POREMEĆAJA KOD VETERANA I DRAGOVOLJACA DOMOVINSKOG RATA

Herman Vukušić

Centar za hrvatske branitelje i njihove obitelji

Tomislav Bunjevac

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U radu je izložena koncepcija i struktura procesa praćenja simptomatologije posttraumatskog stresnog poremećaja i ostalih psihosocijalnih problema povezanih s veteranima Domovinskog rata i njihovim obiteljima. Proces praćenja započinje prilikom upisivanja veterana u UHVDR i primarno se odnosi na veterane koji traže pomoć (pravnu, socijalnu, zdravstvenu ili psihološku) ali u praćenje ulazi i jedan dio veterana koji ne traže navedene vrste pomoći.

Pomoću ankete registrira se socio-demografski, obrazovni i materijalni status a pomoću više psiholoških instrumenata status veterana u psihološkoj domeni. Nakon toga obavlja se gruba trijaža PTSD rizičnih veterana, koji se šalju na kliničku obradu u državne institucije.

Podaci prikupljeni u Centru za hrvatske branitelje služe kao početna slika stanja i oni predstavljaju okvir za praćenje promjena u navedenim problemima tijekom vremena, te za evaluaciju tretmana i terapija korištenih za rješavanje problema.